

geWOON ANDERS

• VERENIGING GEMEENSCHAPPELIJK WONEN • JULI 2022

Tentoonstelling 'Together' in Delft

Een woongemeenschap is een **mensenbiotoop**

**De Warren, de eerste Amsterdamse
wooncoöperatie, viert Pannebier!**

INHOUD

- 02 Tentoonstelling 'Together' in Delft.
- 05 Collumn: 25 jaar Wonenwij Ede
- 07 Een woongemeenschap is een mensenbiotoop
- 09 Chateau Knoll
- 09 Gehoord-Gezien-Gelezen
- 12 Lagen van verandering

Colofon

Gewoon Anders is het blad van de Vereniging Gemeenschappelijk Wonen

Abonnementen en losse nummers
Zie info achterflap
Voor een proefnummer mail naar info@gemeenschappelijkwonen.nl

Redactieadres
Oosterweg 2c
1968 KN Heemskerk

Redactie
Anna Dijkhuis
Heleen Toet
Flip Krabbendam

Foto voorpagina
Project Warmoestuin, zie pagina 02

Vormgeving
Elmarye Aaij
www.elmaryeaaij.nl

Druk
Drukkerij Pasklaar te Sittard

TENTOONSTELLING 'Together' IN DELFT

Een tentoonstelling van 10 projecten voor gemeenschappelijk wonen in Delft, georganiseerd door 'Delftdesign' en 'Open Kaart'

Gemeenschappelijk wonen: na jaren weer hot

Toen wij in de zeventiger jaren werkten aan de plannen voor Centraal Wonen Delft, was het wonen in groepen een beetje de norm geworden. Voor wie progressief was. Mensen die, zoals de meesten, in een traditioneel gezin woonden, spiegelde zich aan het wonen in groepen. Dat was natuurlijk een beetje ouderwets... Een opmerking van een gezinslid waaruit dit bleek staat me nog bij. Hij zei: 'Ons gezin is eigenlijk ook een groep, we zijn allemaal gelijk en we nemen samen beslissingen'. Maar.. vanaf de negentiger jaren tot halverwege de jaren 10 was de stemming veranderd. In die tijd hoorde je nog wel eens de vraag 'Woon je nog steeds in die groep?'. (Met andere woorden: hoe is het met je wooncarrière, je had toch al lang in een 'twee onder één kap' woning kunnen wonen!)

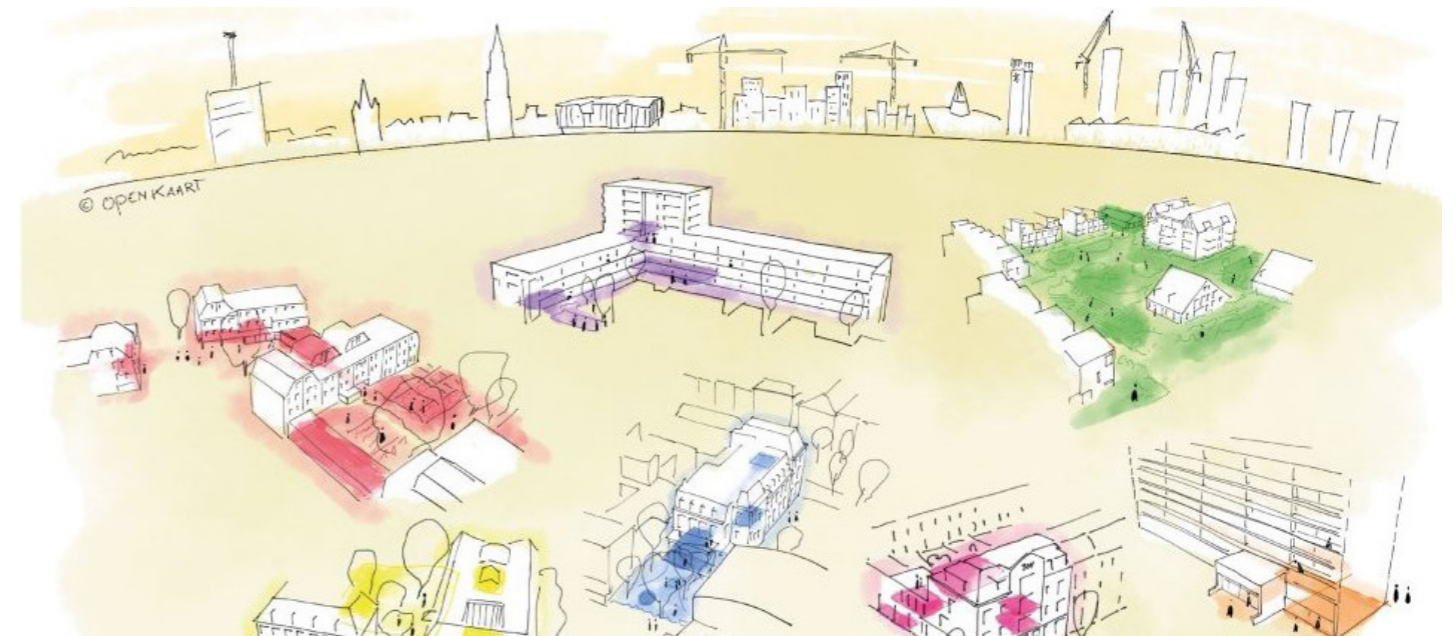
'Ons gezin is eigenlijk ook een groep, we zijn allemaal gelijk en we nemen samen beslissingen'.

Echter, in de tweede helft van de jaren 10 veranderde dat. Op de afdeling Bouwkunde, waar men in de zeventiger jaren van niets wist als het over gemeenschappelijk wonen ging, is een onderzoeksbureautje opgericht (Co-Lab Research) dat zich richt op gemeenschappelijke woonvormen, 'co-housing' in goed academisch Engels, en nu komen er studenten bij ons langs, soms hele groepen, bewoners worden geïnterviewd, er wordt gefilmd, tekeningen worden opgevraagd en nu is er dan een tentoonstelling over gemeenschappelijk wonen in Delft, waar inmiddels 10 projecten blijken te bestaan.

Dit lijkt een trend: van november 2021 tot eind januari 2022 was er in het Architectuurcentrum Rondeel in Deventer ook een tentoonstelling 'Samen Wonen' over 8 projecten voor gemeenschappelijk wonen in de regio (en een in Amsterdam). En eerder dat jaar was er in Antwerpen een tentoonstelling getiteld 'Housing Apart Together' over een veelheid van projecten die inmiddels in Vlaanderen zijn gerealiseerd.

A room with tables and chairs

Illustratie architectenbureau 'Open Kaart'

A picture containing text, floor, indoor, ceiling

A group of people sitting around a table.

Terugkijken voor de toekomst

Nu wordt bij deze tentoonstellingen teruggekeken, maar als je kijkt naar het onderzoek op de afdeling Bouwkunde en naar de studenten die ons project, Centraal Wonen Delft, bezoeken, dan kun je zien dat deze interesse voor het verleden erop gericht is om te zien wat nu en in de toekomst bruikbaar zou kunnen zijn. Zij doen hetzelfde wat wij deden in de zestiger en zeventiger jaren, toen we ons gingen interesseren voor communes, woongroepen en woongemeenschappen. We bestudeerden de ontwerpen van de Russische constructivisten, van een halve eeuw daarvoor. Studenten van nu, die vragen naar onze ideeën van de zestiger en zeventiger jaren, kijken ook een halve eeuw terug!

Motieven

Een halve eeuw geleden ging het vooral over sociale contacten en een meer

Maar verder wordt gemeenschappelijk wonen op dit moment ook gezien als een manier om te overleven.

menselijke maatschappij. Dat zie je nu terug in het huidige idee dat het wonen in een groep mensen met een lichamelijke, geestelijke of verstandelijke beperking een plekje in de maatschappij kan geven, eventueel met begeleiding. Maar verder wordt gemeenschappelijk wonen op dit moment ook gezien als een manier om te overleven. Zo zou het wonen in groepen goedkoper zijn doordat voorzieningen gedeeld worden, voor ouderen wordt deze woonvorm aangeprezen als middel, niet alleen tegen vereenzaming maar ook omdat men hier voor elkaar kan zorgen. Ook anderen zouden kunnen profiteren

van wederzijdse steun, waardoor deze woonvorm de bewoners ook in meer algemene zin weerbaarder zou maken. 'Resilience' is de term die hier gebruikt wordt. Vervolgens zouden nieuwe eigendomsvormen de huren laag kunnen houden, terwijl in geval van koop de prijzen van woningen vast kunnen worden gezet, zodat het wonen in een project ook in de toekomst betaalbaar blijft. Veel praktische redenen dus, belangrijk, maar hoe levensvatbaar zijn dergelijke initiatieven als ze alleen op praktische motieven zijn gebaseerd?

Voorbeelden

Op de tentoonstelling in Delft wordt niet ingegaan op het wonen in studentenhuizen, het gaat om vormen van groepswonen die voor iedereen open staan. Om deze projecten te tonen zijn levensgrote kartonnen decorstukken ontworpen (door architectenbureau

‘Open Kaart’) die elk over een project gaan. Plattegronden, een toelichting en enkele foto’s. Bovendien is elk project voorzien van een QR code, waarmee filmpjes kunnen worden opgetoverd, filmpjes waarin bewoners hun verhaal doen. In deze GA weergegeven door een internetadres. Hieronder een paar voorbeelden.

Oude Nieuwelaan

Een van de eerste groepswoonprojecten in Delft, ontstaan uit een krakersgroep. Zij kraakten een rijtje voormalige professorenwoningen. Zij staken veel energie in de renovatie van deze woningen waarbij zij bouwmuren doorbraken en gemeenschappelijke keukens hebben ingericht voor vier woongroepen en voor het geheel is er een tuin en een eetcafé.

Voor meer informatie zie:
nieuwelaan.nlv

Centraal Wonen Tanthof

Uit dezelfde tijd dateert het project van Centraal Wonen Tanthof, dat in 1981 werd opgeleverd, wonen op het moment zo’n 110 bewoners (incl. kinderen). Zij beschikken, onder andere, over een café en een moestuin voor het hele project, 4 klustertuinen en 13 groepskeukens.

Voor meer informatie zie:
cwdelft.nl

Nevel-nemas

Een recent project van 34 woningen, bedoeld voor ouderen. Zij hebben hun eigen appartement, maar gezamenlijk kunnen zij beschikken over een woonkamer en keuken, tevens hobbyruimte waar zij regelmatig bij elkaar komen. Voor de gezelligheid en

A group of people sitting on the grass

als het nodig is voor onderlinge steun. Voor meer informatie zie:
nevel-nemas.nl

TOV Wonen

Eveneens recent is de woongroep ‘TOV wonen’, een vorm van begeleid wonen, bedoeld voor 10 jong volwassenen met een lichte verstandelijke handicap. (TOV = Thuis Onder Vrienden). Het project is in 2019 opgeleverd. Bewoners hebben een eigen appartement, en delen een gemeenschappelijke keuken en huiskamer.

Voor meer informatie zie:
tovwonen.nl

Taste

In de ‘Voorhof’, een wijk uit de zeventiger jaren, gekenmerkt door hoogbouw, staat een stukje laagbouw, waar zich sinds enkele jaren een groep heeft gevestigd van 21 bewoners (incl. kinderen). Een groep die, gemotiveerd door het Christendom, een trefpunt wil zijn voor buurtbewoners. Zij stellen de tuin open voor buurtgenoten en op vrijdagen zorgen zij voor maaltijden en een praatje bij de open haard en regelmatig zorgen zij ook voor een feest.

Voor meer informatie zie:
astedelft.nl

Geworteld wonen

Op het voormalig landgoed Sion, dat grenst aan Delft, is een project gerealiseerd van 47 woningen die gegroepeerd zijn rond een gezamenlijke moestuin, een boomgaard, speelplekken en ontmoetingsplekken.

Voor meer informatie zie:
warmoestuin.nl

Dit zijn slechts 6 van de 10 projecten. Er is meer!

Voor meer informatie:
collectiefwonendelft.nl

FK

A picture containing tree, outdoor, sky, building

A brick building with windows

A group of people working in a garden

Kim Verheugen

COLUMN

25 jaar Wonenwij Ede

Deze week is het precies 25 jaar geleden dat de wonenwij officieel het licht zag. Juist die tijd was het een hele uitdaging om genoeg mensen te krijgen die allemaal dezelfde visie hadden voor dit project. Zoals overal had je hier ook kartrekkers, meelopers en afwachters. Maar zoals ik begreep waren het vooral enthousiaste jonge mensen die gewoon anders wilden wonen. Niet zo anoniem, maar wel sociaal. Samen leven en samen doen. Kernwaarden die we eigenlijk na 25 jaar nog steeds regelmatig in de mond nemen.

De toen kale binnentuin is veranderd in een groene, vriendelijke tuin met doorkijkjes, bloemperkjes en gras vooral veel gras. De kinderen van toen zijn inmiddels uitgevlogen en hebben plaats gemaakt voor de kinderen van nu.

In een periode dat we wat meer op de feiten gedrukt worden dat leuk wonen niet vanzelfsprekend is en dat we horen dat mensen weer terug willen naar de tijd van vroeger waar je beter een goede buur dan een verre vriend kan hebben, denk ik dat ik toch nog steeds op het beste plekje woon. Eigen huisje, maar toch samen. Heb ik een conflictje dan praat ik het uit. Is de buur aan de andere kant gevelde door Corona dan wordt er bijna vanzelf voor boodschappen gezorgd. Onze katten vechten heel diplomatiek een verdwaalde herdershond uit de tuin. En het afgelopen jaar hebben we weer heel wat nieuwe bewoners mogen verwelkomen. Er zijn er zelfs een paar in de maak.

Op een voor de buurt georganiseerde feest en informatiedag kregen we onze stadsdichteres op bezoek. Ze had goed geluisterd naar onze verhalen en wat de wonenwij voor ons betekent. Er was haar duidelijk uitgelegd dat gemeenschappelijk wonen in je bloed gaat zitten, maar waar soms dat zelfde bloed ook onder je nagels vandaan gehaald wordt... dat het altijd een uitdaging is en een verrijking kan betekenen voor je leven. Waar liefdes ontstaan en waar andere geliefden elkaar kwijt raken. Nou ja... een klein stukje Nederland.

Het gedicht wat Larissa Verhoeff zo treffend schreef wil ik met jullie delen, want het is gewoon anders, maar vooral gewoon goed en het gaat ook over jullie gemeenschappelijk wonen project.

Samen

Samen is een groot woord
veel te groot voor een mens alleen
een mens met alleen muren om zich heen
is doodeng, niemand is van steen

Samen is hard werken
niet zomaar een vluchtig label
vereist balans van geven en nemen
van zaaien en oogsten en zorgen voor
van kromme tenen, soms even slikken
en dan weer vrolijk door

Samen is vol liefde
voor het grotere geheel
en daar dan het kleine van te waarderen
de ouderen onder de schaduw van de bomen
de kleinen het leven te leren
niemand kan altijd alles dragen
vele handen maken minder moe
hoe je leeft: het doet er toe

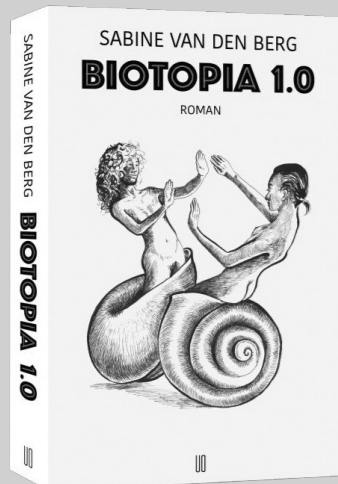
Dat is het ware waarom van samen
zo wordt het geboren
uit jij mens, uit wij mens
uit je doet ertoe

Schrijfster Sabine van den Berg woonde tussen 2015 en 2020 in De Biotop van Haren, één van de grootste culturele broedplaatsen van Nederland.

De afgelopen tijd heeft zij gewerkt aan haar roman Biotopia 1.0, deel 1 van een trilogie. Een verhaal over nieuwe levensvormen en nieuwe bedreigingen. Wat als de samenleving nog verder polariseert? Hiermee zit zij de actualiteit dicht op de huid.

Inspiratiebron zijn de jaren dat Sabine leefde in de Biotop in Haren. Het boek is 22 maart j.l. uitgekomen

Zaterdag 22 augustus, 11.30 uur, Biotopia

Lola gaat de trap af naar beneden, ze loopt helemaal door tot ze niet lager kan.

Beneden in het trappenhuis van de kelder is het schemerig en ruikt het naar stilstaand water. Hier is het best griezelig in je eentje. Ze hoort gedruppel. Als het langdurig regent, lopen de kelders vol en blijven er plassen staan. Het licht is schaars en groen. Ze wil doorlopen naar het volgende trappenhuis halverwege de lange gang, maar dan hoort ze zware stemmen. Ze herkent de stem van Janus.

Lola schuifelt dichterbij, er stroomt licht de gang in. Op de buitenzijde van de openstaande deur hangt een oude zwart-wit poster. Een onnatuurlijk gespierde man toont zijn armen en borst. Eronder staat: *'To be the next Terminator.'*

Ze heeft geen idee wat *Terminator* precies betekent, maar het belooft niet veel goeds als je die opgepompte kerel ziet. Vanuit de schemering kijkt ze de verlichte ruimte in. Er staan ijzeren apparaten, een loopband, een paar hometrainers en er liggen halters. Er hangt een spiegel aan de muur. Daarvoor staat Janus in een korte broek. De huid van zijn borstkas, buik en benen is licht als zelfgemaakte marsepein, terwijl zijn baard en hoofdhaar de kleur van gepoetst koper hebben.

Naast hem staat Wilco. Hij is de man die deze fitnessruimte beheert. Ook hij draagt alleen een korte broek. Hij is kaal, maar tot haar verbazing groeit er haar op zijn rug. Lola ziet hen van opzij. Ze hebben niet door dat zij op de gang staat.

Janus zegt: 'Vanmorgen toen ik wakker werd, dacht ik: wat zal ik doen? Doorslapen, opstaan en een mooi schilderij maken, of zal ik gaan neuken?'

Wilco lacht. 'Ja, dat denk ik ook wel eens.' Hij tilt iets op wat lijkt op een rond Janus is zo immens groot. Ze ziet hoe de spieren onder zijn huid zich aanspannen. Hij perst zijn kiezen op elkaar, waardoor het lijkt alsof hij grijnst. De ringen door zijn tepels hangen omlaag wanneer hij vooroverbuigt en een stang met aan elk uiteinde een grote metalen schijf optilt.

Lola denkt aan Janus vanmorgen in zijn bed. Hoe hij wakker moet zijn geworden zoals een beer uit zijn winterslaap. Hij houdt van slapen, dat kan niet anders. En als hij wakker wordt, denkt hij dus aan die drie mogelijkheden: doorslapen, een schilderij maken of neuken. Lola wordt onrustig als ze aan het laatste denkt. Hoe Janus naar zijn knappe vriendin draait. Hoe zij haar ogen opent en naar hem glimlacht, speelt met de ring aan zijn tepel. Hoe hij langs haar wang strijkt en een kus op haar voorhoofd geeft. Zo begint het vast. Verder wil ze niet denken. Ze draait zich van de deuropening weg en probeert zich af te sluiten voor de hijgende, kreunende mannen in de fitnessruimte, voor de beelden van hun ontblote bovenlichamen. Ze heeft tot nu toe weinig naakte of halfnaakte mannen gezien in haar leven, misschien heeft het daarmee te maken, dat ze zich vreemd en onrustig voelt. Ze vervolgt haar weg door de halfduistere gang, sluipt zo gauw ze kan naar de uitgang, het donker uit naar boven.

Voormalige kas in de Biotop

Een woongemeenschap is een mensenbiotoop

Wie GeWoon Anders leest, is bekend met Sabine van den Berg. In elk nummer staat immers een aflevering uit haar verhalenbundel Berichten uit de Biotop. De schrijfster woonde vijf jaar in een van de grootste culturele broedplaatsen van Nederland: de Biotop in Haren. Onlangs verscheen haar nieuwste roman Biotopia 1.0. Opnieuw stond de woongemeenschap in de Biotop model. GeWoon Anders interviewde de schrijfster.

De culturele broedplaats De Biotop in Haren stond model voor Biotopia. Wat is de Biotop?

Dat was het voormalig Biologisch Centrum van de Universiteit in Groningen. Daar liepen in de jaren 70 biologiestudenten rond. De Hortus ernaast hoorde er ook bij. Nu denk je misschien aan een romantisch mooi oud schoolgebouw, maar dat is het niet. Ja, er is één oud gebouw, dat voldoet aan die beschrijving. De rest is een enorm complex van 6 betonnen gebouwen die met elkaar verbonden zijn door een glazen luchtbrug en er ligt 8 hectare groen omheen. Ik moest aan Tsjernobyel denken de eerste keer toen ik er kwam.

Ik wilde uitzoomen, weten hoe het is om samen te wonen met meer mensen. Ik was geïnteresseerd in hoe zo'n hiërarchie zou werken.

Waarom wilde je daar wonen?

Ik wilde weten hoe het is om in een gemeenschap te wonen. Er wonen en werken nu zo'n 300 mensen, veelal actief in de creatieve sector. Ik heb veel geschreven over gezinssituaties tussen 3 of 4 mensen. Ik wilde uitzoomen, weten hoe het is om samen te wonen met meer mensen. Ik was geïnteresseerd in hoe zo'n hiërarchie zou werken.

Hoe ben je daar terechtgekomen?

Het antwoord is: door onze zoektocht naar vrijheid. Het begon allemaal 20 jaar geleden in Amsterdam. Toen was ik echt een yuppie. Ik werkte op de redactie van Elle Wonen. Maarten Meester, mijn man, zat op de redactie van Esquire. We woonden op een etage in de Jordaan en gingen zo'n beetje elke avond uit eten. Er waren nog geen mobiele telefoons, maar wij belden elkaar vanaf onze redacties om af te spreken welk eettentje we nu weer eens zouden gaan uitproberen. We liepen alle borrels en presentaties af. En toen kregen we kinderen. We woonden op 50 m2 en als ik me omdraaide viel er een stapel boeken om. We wilden meer ruimte en een tuin. En we wilden allebei voor ons zelf schrijven. We waren inmiddels begonnen met freelancen. Zo zijn we in een monumentje in Friesland terechtgekomen. Met de bedsteden er nog in, een grote zonnige tuin en een oude schoenmakerij erachter waarin ik mijn atelier had. Dat was een betaalbaar droomhuis. Dat huis kostte toen net zo veel als een garagebox in de Rozenstraat in de Jordaan. We hebben er 10 jaar gewoond.

De kinderen hebben er eindeloos gespeeld en wij hebben veel boeken geschreven. Maar we werkten nog steeds veel te hard en wilden nog meer vrijheid. Ik miste de stad en onze kinderen kregen de leeftijd dat ze de stad ook interessant begonnen te vinden. Zo zijn we in de antileegstand-scene van Groningen terechtgekomen. Op een gegeven moment hoorde ik over de Biotop. Ik ben geen held, maar ik moet toch avonturen meemaken om over te schrijven. In een kunstenaarsgemeenschap wonen durf ik wel. Dus heb ik mijn gezin overgehaald en hebben we daar uiteindelijk 5 jaar gewoond.

Overgehaald? Wilden ze niet dan?

Nou, de jongste was 13 toen we er kwamen. Die wilde het liefst in een 'normaal' huis wonen. Helemaal toen hij in Haren op school ging. Hij zat met de kakkers van de hockeyclub in de klas, want Haren – bekend van Project X – is een villadorp. Tot die klasgenoten doorkregen hoe cool de Biotop was. Toen werd de naam van mijn zoon zelfs een wachtwoord om lekker te kunnen rondhangen op ons terrein. Uiteindelijk wilde hij er niet weg. Er was namelijk ook ontzettend veel mogelijk. Hij trainde in de gezamenlijke fitnessruimte of hij was aan het poolen in de bar met zijn vrienden. Mijn oudste zoon heeft in de werkplaats zelf een tiny house gemaakt voor zijn profielwerkstuk. Hij timmerde ook zijn eigen bioscoopkamer met een barretje en haalde bierglazen en barkrukken uit de Weggeefwinkel.

Nu woon je weer in Amsterdam. Waarom ben je er weggegaan?

De Biotop zou tijdelijk zijn. Al is de sloop weer uitgesteld hoorde ik. Onze kinderen gingen in Amsterdam studeren. Maarten en ik konden tegelijkertijd terecht in een woongroep. Nu wonen we weer met het hele gezin in de hoofdstad en is de cirkel rond. Onze reis naar vrijheid is ook een persoonlijke transitie. Wij zijn erachter gekomen dat hoe minder je wilt, hoe meer vrijheid je hebt. Je hoeft veel minder hard te werken als je geen groot huis, geen auto, geen dure vakanties en niet steeds nieuwe spullen wenst. En een prettige bijkomstigheid is dat je met zo'n instelling ook nog eens je ecologische voetafdruk omlaag kunt brengen.

Onze reis naar vrijheid is ook een persoonlijke transitie. Wij zijn erachter gekomen dat hoe minder je wilt, hoe meer vrijheid je hebt.

Je schreef al Berichten uit de Biotop, nu een roman, wat is het verschil?

Berichten uit de Biotop is een verhalenbundel. Het waren oorspronkelijk columns voor het *Harener Weekblad*, non-fictie dus. Ik portretteerde 63 bewoners en maakte er ook tekeningen bij. Ik wilde de bijzondere manier van wonen en werken uitdragen. Ik wist dat het dorp Haren in het begin

wat argwanend tegenover die kunstenaarskolonie stond. Met steeds een opgewekt bericht uit de Biotoop wilde ik laten zien dat wij ook gewoon mensen zijn met onze dromen en idealen. Ik kreeg vaak te horen van Harenaren dat ze door mijn columns nieuwsgierig naar ons waren geworden en sommige biotopers zelfs in het echt wilden leren kennen.

Biotopia 1.0 is een roman met verschillende verhaallijnen. De Biotoop stond weliswaar model, maar het verhaal is vrij geïnspireerd op de situatie. Het verhaal speelt in de toekomst en is pure fictie. De Biotoop heeft zich afgekeerd van de wereld en is een zelfvoorzienende vrijstaat geworden.

Waar gaat Biotopia 1.0 over?

De 15-jarige Lola groeit op in Biotopia samen met haar moeder Saar. Saar heeft net een nieuwe vriendin die pas bij hen is komen wonen. Dat is Camille. Camille is een bekend fotograaf en ze is weekdierdeskundige, ze weet alles van slakken. Ze heeft vroeger gestudeerd in Biotopia toen het nog het biologisch centrum was. Ze spreekt haar eigen genderneutrale taal. Op het moment dat Lola voor Camille poseert wordt haar leeftijdgenootje Gwendolyne, die op nog geen kilometer afstand in een villa in de Botanicuslaan woont, aangevallen door vogels.

Ik creëer mijn eigen wereld, maak het mijn personages nogal eens moeilijk. Ik speel voor God en dat is een heerlijk gevoel kan ik je zeggen.

De vogelaanvallen blijken een nieuwe plaag waar de mensheid – naast het virus – mee te maken krijgt. Hoe is het om zo'n boek te schrijven?

Er zijn me dingen overkomen in mijn leven, maar als ik schrijf ben ik de baas. Dat vind ik het fijne aan schrijven. Ik creëer mijn eigen wereld, maak het mijn personages nogal eens moeilijk. Ik speel voor God en dat is een heerlijk gevoel kan ik je zeggen.

Toen je in de Biotoop woonde, wist je dat je er al over wilde schrijven?

Een woongemeenschap is in mijn ogen een mensenbiotoop. Soort zoekt soort, dat zag ik binnen de Biotoop ook gebeuren. Ik bekeek die gemeenschap met de ogen van een bioloog. Ik had al snel bedacht dat een van de hoofdpersonages een bioloog moest zijn die daar vroeger had gestudeerd.

Hoe leven de mensen in Biotopia, in jouw toekomst?

In Biotopia wonen mensen die al snel reageerden op de milieucrisis en hun ecologische voetafdruk terugbrachten naar onder de 1 aarde. De Biotopianen leven zo veel mogelijk in overeenstemming met de natuur. Ze zijn zelfredzaam, hebben een zelfoogstuin en geven hun kinderen thuisonderwijs.

De buitenwereld lijkt nog veel op de wereld zoals wij die nu kennen. Daar wonen de mensen die rekenen op technische oplossingen. Ze gaan gewoon door met vervuilen. Ze blijven vliegen en autorijden. Af en toe planten ze een boom als ze een weekend naar New York zijn geweest en ze rijden in elektrische auto's.

In het verhaal is er nog steeds sprake van 'het virus'. In de buitenwereld lopen de mensen met duikflessen op hun rug en zijn mondkapjes weer verplicht.

In Biotopia wonen the freebreathers – ze dragen geen mondkapjes. Biotopia is een schoon eiland. Soms bezoeken de Biotopianen andere schone eilanden en hun bewoners. Stukken land die de freebreathers kraken, want er is niet veel natuur meer.

Dus het houdt niet op?

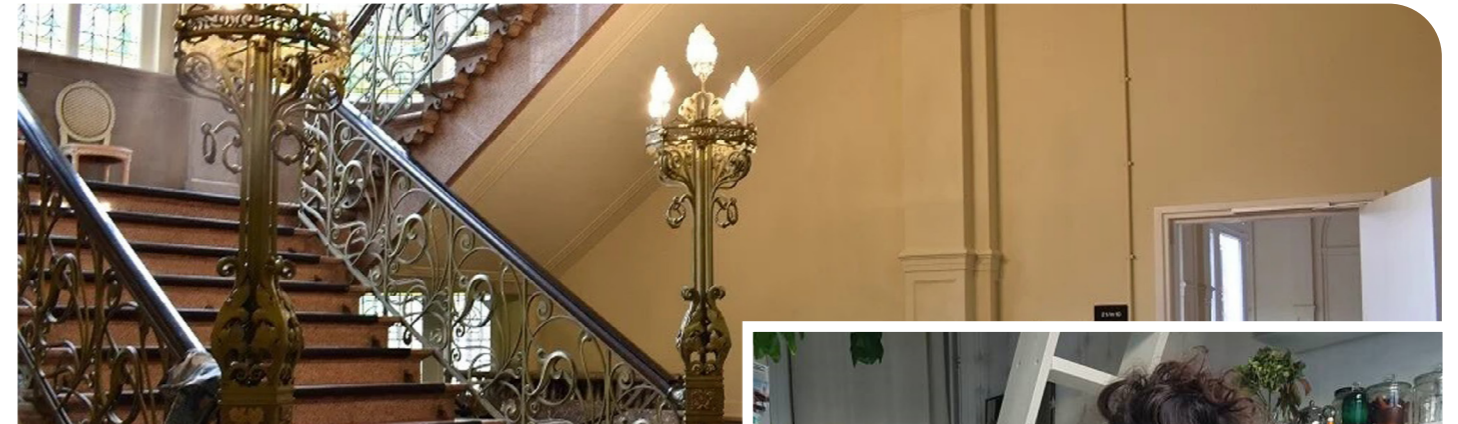
Nee. Dit is nog maar deel 1 van een trilogie. Dus er komt nog meer. Wordt vervolgd.

HT

Biotopia 1.0, Sabine van den Berg, uitgeverij Oevers, €22,50

www.sabinevandenber.com

Chateau Knoll

Art Deco trappenhuis Chateau Knoll

Zo heet de nieuwe podcast van Anita Boelsums voor Geluiden uit Oost. Het gaat over een woongroep van 11 volwassenen en 7 kinderen.

Hoe is het om als woongroep in een kasteelachtig huis te wonen dat oorspronkelijk bedoeld was voor dames van deftige stand? Anita gaat op bezoek bij deze woongroep midden in Amsterdam-Oost.

Anita: 18 minuten luisterplezier staat online op Geluiden uit Oost, aangekondigd met foto's. Dit is de link: www.geluidenuitoo.nl/wonen/woongroepenoverzicht/woongroep-4

En het is niet alleen maar luisterplezier maar ook kijkplezier, omdat er ook een gesprek met 2 bewoners te zien is.

HT

Bewoonster Jasmin

Gehoord-Gezien-Gelezen

De Welgemeent, het blad van CW- Hilversum, is veranderd!

Niet alleen van uiterlijk, licht en vrolijk, maar vooral wat de inhoud betreft: Boordevol activiteiten!! We noemen er een paar van de Welgemeent van april 2022.

Het uitgebreide en zorgvuldige verslag van de bewonersvergadering over de opvang van oorlogsvluchtelingen heeft geleid tot een aanbod aan de gemeente: Over onderdak, begeleiding, zorg en aandacht.. De kengroep ontving op 30 maart de bevestiging, dat het als een

prachtig aanbod beschouwd wordt, wat onder dankzegging is doorgestuurd aan de projectleider Opvang van de gemeente.

Over het jubileum van 45 jaar dat begon met de opening – op geheel eigen wijze – door koningin Amalia middels een speech en het doorknippen van een lint Er is een uitgebreide jubileum foto-tentoonstelling.

Veel aandacht voor jong, jonger en jongst. Je kunt een hoofdstuk schrijven voor de Wandelmeent sage uit de oudheid; er wordt maandelijks een film vertoond en een kluster- recept beschreven,

HT

Toegang Biotoop Haren

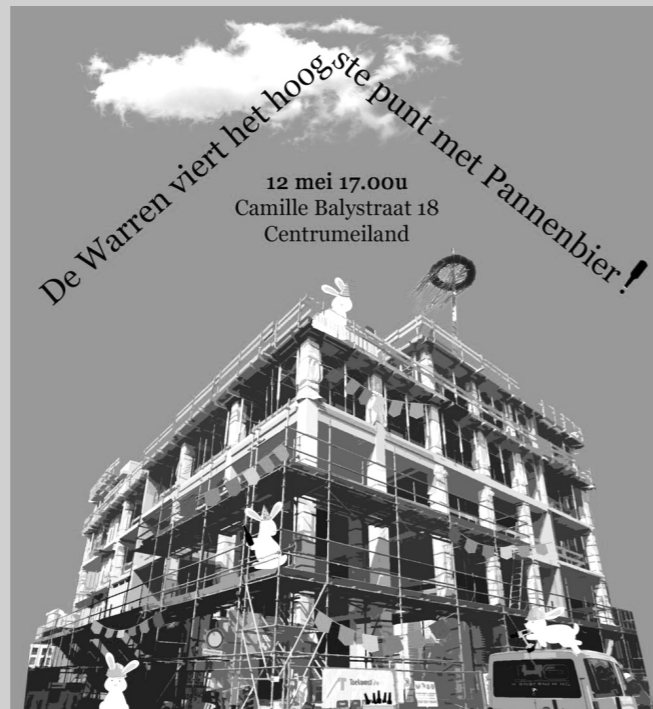
Workshop 'Eetbare wilde planten' in de Biotoop

Gehoord-Gezien-Gelezen

Het hoogste punt is bereikt!

De Warren, de eerste Amsterdamse wooncoöperatie, viert Pannembier!

Mei vorig jaar gingen de eerste heipalen de grond in en begon de bouw van onze woondroom. Nu zijn we een jaar verder en het hoogste punt is bereikt! Met 'wij' bedoelen we natuurlijk het geweldigste bouwteam waarmee we samenwerken. Maar meer nog de mannen en vrouwen op de bouwplaats die De Warren werkelijkheid maken. Daarom vierden we op 12 mei Pannembier. Traditioneel een moment waar de opdrachtgevers de uitvoerders van het werk in het zonnetje zetten en het glas wordt geheven. De voorzitter ging 30 vegaburgers bakken voor het bouwteam en de bouwers en hield een toespraak. En alle toekomstige bewoners konden hun eerste tour door het pand maken.

Goedkoper en milieuvriendelijker!

In Trouw van 4 juni schrijft Pol Koopman, student Europees recht in Leiden en Parijs, over zijn woongroep. Over de vele ruimte die beschikbaar is als je voorzieningen deelt. Goedkoper en milieuvriendelijker!

Ten eerste bespaart het geld. Zelf woon ik in een gebouw met zo'n 150 andere studenten en leeftijdgenoten die net begonnen zijn met werken. Met al die mensen deel ik drie wasmachines, drogers en enkele keukens. Daar betalen we gezamenlijk veel minder voor dan wanneer we ieder voor zich al die apparaten en en keukengerei zouden moeten aanschaffen en onderhouden.

Niet alleen is het delen van voorzieningen goedkoper, ook kunnen we doordat we met meer zijn, samen grotere investeringen doen en mensen inhuren. Zo beschikken we gezamenlijk over schoonmakers, een televisieruimte en een recreatiezaal met bar. Vele handen maken licht werk en beurzen kunnen zwaardere financiële lasten dragen.

We gebruiken hetzelfde internet en zijn allemaal op hetzelfde warmtenetwerk aangesloten. We leven duurzamer, ook doordat normale spullen langer in omloop zijn. In de keukens liggen ingrediënten die men niet meer nodig heeft voor anderen ter gebruik.

Het allerbelangrijkste is echter dat met anderen leven zorgt voor meer gemeenschapszin. Juist in deze periode

van hyper individualisme en na een pandemie waarin we gezien hebben hoe belangrijk het contact met de mensen om ons heen is, kunnen we hier zeker meer van gebruiken.

Toch nog even oefenen voor dat spannende sollicitatiegesprek? Iemand die weet hoe je die subsidie moet aanvragen? Er is altijd wel hulp nabij!

Bijzondere (en mooie) woningbouwprojecten in tijden van woningnood

Over voorbeelden van bouwvormen die wel een verrijking zijn voor de nieuwe bewoners en de buurt. Hierover gaat het artikel in het magazine van de Volkskrant van 16 april 2022.

De wooncrisis is meer dan een gebrek aan woningen zegt stadsgeograaf Cody Hochstenbach in zijn boek Uitgevoerd. 'Het is vooral een gebrek aan visie'. Weiland volplempen met woondozen geeft alleen maar nieuwe problemen. De snelste manier is leegstaande gebouwen ombouwen, zoals kantoorpanden of bovenetages van winkels. Geen gebrek aan ruimte want er staat 7 miljoen vierkante meter leeg. Ook door toegenomen thuiswerk. Kantoorpanden zijn in 6 maanden omgebouwd. Nieuwbouw duurt meer dan 2 jaar, verduidelijkt Francesco Veenstra, de rijksbouwmeester, die gevraagd en ongevraagd advies geeft aan de overheid.

Het artikel gaat verder over vier gebouwen. Het eerste betreft de Hooischuur van hout, strobalen en leem in een oude kersenboomgaard; zelfbouw in de Betuwe. 'We zijn vergeten hoe eenvoudig duurzaam bouwen kan zijn' Het tweede over klimaatneutrale appartementen met gedeelde huiskamer: (CPO-Project Puur IJCE op IJburg, Amsterdam 'Je gaat samen een intensief proces door; dat scheidt een band'.

Je gaat samen een intensief proces door; dat scheidt een band'.

Nummer drie 'Naobeurschap' in opgeleukte bouw pakketten: Vossenburglaan in de nieuwbouwwijk Meerstad, Groningen. 'Het is amper een kwartiertje naar de stad, maar bijna aan mijn achtertuin ;igt een strandje aan het water

Het laatste: Verdicht bouwen in New Yorkse Lofts. Little C, Rotterdam. Het is een beetje kruip-door sluip-door, met gangen en bruggen. Maar daardoor is het aantal woningen ook zo hoog'.

De nieuwbouwwijk IJburg in Amsterdam is pas in 2028 af.. Dan staan er 1500 duurzame zelfbouwwoningen, waarvan bijna driekwart door zelf opgerichte bewonerscollectieven wordt gebouwd. Het zogenoemde collectief particulier opdrachtgeverschap CPO. Dit wordt zelfs de grootste CPO-wijk van Nederland.

HT

Zelfbouwhuis in de Betuwe, foto door: Jordi Huisman

Cpo-project IJCE op IJburg Amsterdam, foto door: Jordi Huisman

Lagen van verandering

Sanne van Drenth is niet lang geleden afgestudeerd, als architectuurhistoricus, op de Vrije Universiteit van Amsterdam. In haar afstudeerscriptie, getiteld 'Een straat als een dorp en een huis als een jas', onderzocht zij de architectuur van vier Nederlandse projecten voor gemeenschappelijk wonen uit de begintijd. Voor een bespreking van haar scriptie, zie GA nr 142. Later heeft zij deze ook, via 'Zoom', toegelicht via een 'kennisdeelsessie' die was georganiseerd door onze 'Vereniging Gemeenschappelijk Wonen'. Vanwege haar speciale interesse voor gemeenschappelijke woonvormen en haar benadering van architectuur, waarin zij ook zoekt naar de betekenis van de gebouwde omgeving voor de bewoners, heeft de redactie van 'Gewoon Anders' haar gevraagd om een bijdrage te leveren aan 'Gewoon Anders'.

Als architectuurhistoricus doe ik niet anders dan me verwonderen over de gebouwen om me heen. Hoewel het in de architectuur vaak gaat over het nieuwste, meest spraakmakende gebouw, begint het voor mij pas echt interessant te worden als het gebouw mag 'leven'. Wanneer de architect de tekentafel heeft verlaten, de bouwplaats is opgeruimd en het gebouw zagezegd is 'opgeleverd', begint het aan een lange reeks proeven. Gebruikers richten het in, verbouwen het en maken het eigen. De wereld die schuilgaat achter een voordeur, wie er wonen, hoe ze wonen en hoe het gebouw daarin faciliteert, is vaak een geheime geschiedenis, maar veelzeggend voor de manier waarop gebouwen functioneren.

Bij woongemeenschappen is dit proces nog veel complexer. Bewoners hebben niet alleen hun eigen woonruimte, maar dragen ook zorg voor gedeelde ruimten en voorzieningen. De wereld die achter de hoofdingang van de woongemeenschap schuilgaat is nog vele malen interessanter. Onder het mom van mijn scriptie mocht ik als onderzoeker een stukje van deze haast voyeuristische nieuwsgierigheid stillen. Met moeite heb ik mijn academische distantie proberen te behouden. Dat is knap lastig wanneer als bewoners je met veel enthousiasme, liefde en soms ergernis vertellen over hun Centraal Wonen-project, en je zelf ook de meerwaarde ervaart van gemeenschappelijk wonen. Ik ben daarom meer dan blij om te schrijven voor Gewoon Anders, waarbij ik iets meer de touwtjes mag laten vieren en de opmerkzaamheid van onderzoeker mag combineren met de verwondering over het – voor mij nog relatief nieuwe – veld van gemeenschappelijk wonen.

Wanneer de architect de tekentafel heeft verlaten, de bouwplaats is opgeruimd en het gebouw zagezegd is 'opgeleverd', begint het aan een lange reeks proeven.

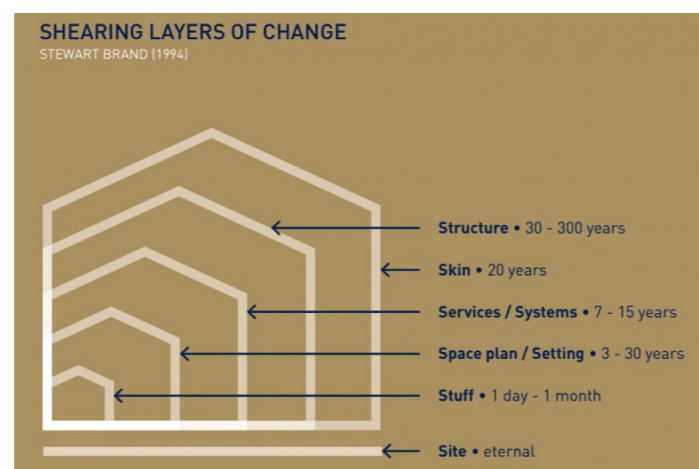
Een gebouw als een ui

Stel je een gebouw voor als een ui, samengesteld uit meerdere lagen waaruit groene bladeren ontspruiten als een vier rokende schoorsteen. Het concept van een gebouw bestaande uit lagen heeft mijn kijk op gebouwen fundamenteel veranderd en vormde het eerste uitgangspunt van mijn scriptie. De Amerikaanse Stewart Brand (1938) schreef in *How Buildings Learn: What Happens After They're Built* (1994) dat het gebouw een van de weinige menselijke artefacten is dat verbetert met de tijd – indien het de kans krijgt tot aanpassing door haar gebruikers en bewoners. Verandering – en veroudering – is echter onontkoombaar. Brand pelt de verschillen-

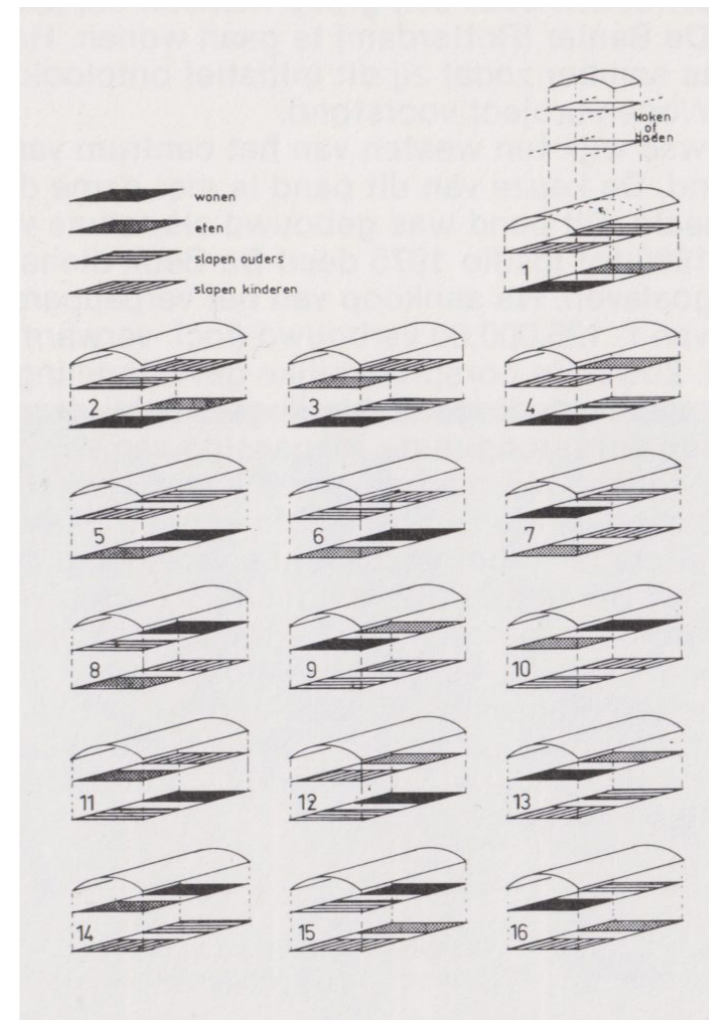
de lagen af van een gebouw en onderscheid hierin de plek (site), de dragende structuur (structure), de façade (skin), de interne techniek (services), de plattegrond (plan) en tot slot de meubels waarmee we een gebouw inrichten (stuff). Met deze methode, genaamd 'Shearing Layers', wordt niet alleen inzichtelijk uit welke onderdelen een gebouw bestaat, maar ook hoe verschillende lagen verouderen in verschillende snelheden. Het interieur met onze spullen en meubels, de stuff, blijft vaak geen jaar onveranderd, terwijl we niet snel aan de fundering, de structure, zullen sleutelen.

De eindgebruiker centraal

In de late jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw was een groep Nederlandse architecten zich zeer bewust van de veranderlijkheid van gebouwen. De massale en geïndustrialiseerde woningbouw in de jaren zestig resulteerde in de roep van architecten op een alternatief: woonomgevingen die weer meer gericht waren op de mens. Architecten met een uitgesproken artistieke overtuiging, zoals Aldo van Eyck en Herman Hertzberger, ontwikkelden ontwerpen waarin de menselijke ervaring van de omgeving weer werd gestimuleerd en verrijkt. In het verlengde daarvan, maar met een meer praktische insteek, bekommerde John Habraken zich over de flexibiliteit van de woningen. Als woningen verouderd zouden zijn of de samenleving andere woningtypen eiste, betekende dat veelal sloop van hele woningblokken. Als alternatief ontwikkelde Habraken het principe van 'drager' en 'inbouw', waarover hij in 1961 publiceerde in *Dragers en mensen* – het einde van de massawoningbouw. Habraken zag de 'drager' als een duurzame onafhankelijke constructie, waarin woningen konden worden gebouwd, verbouwd of afgebroken en weer opgebouwd. In de termen van Brand zou de architect de site, structure, skin en delen van de services

Shearing layers of change-model door Stewart Brand

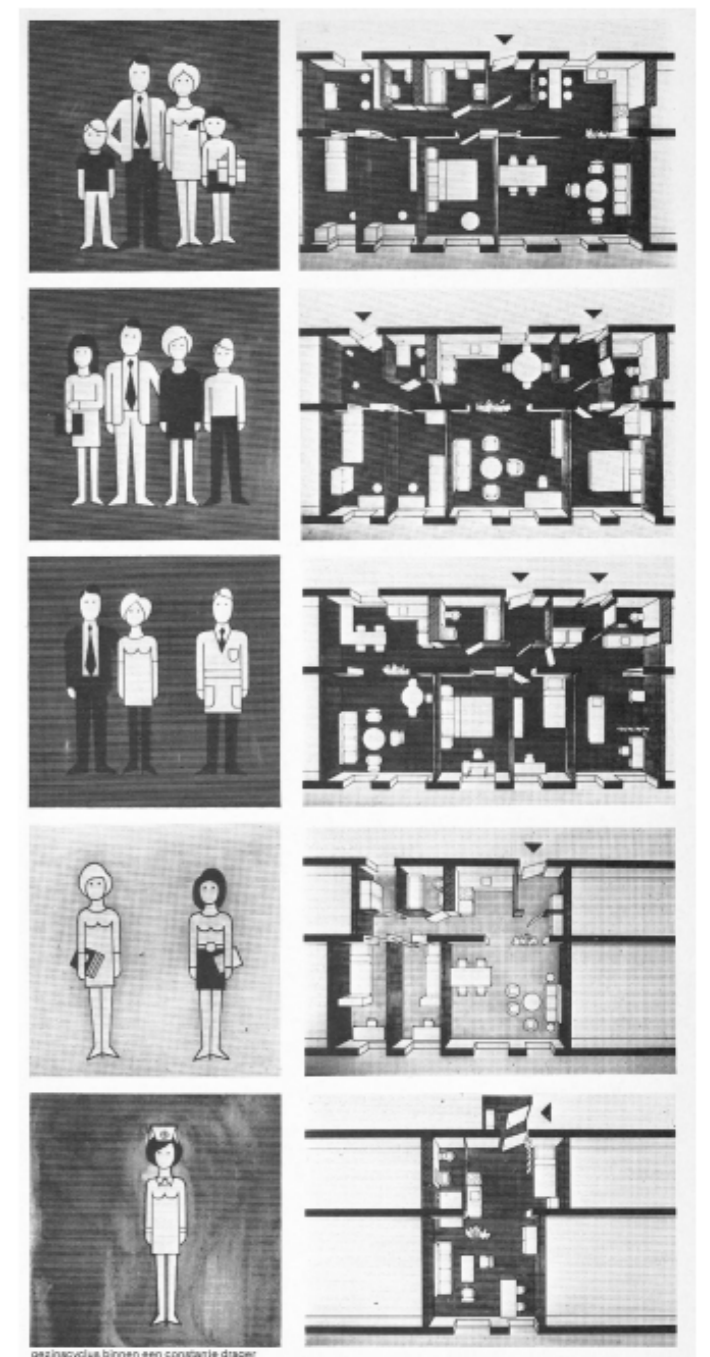
Flexibiliteit in de woningindeling van de Wandelmeent, Hilversum (architecten Leo de Jonge en Pieter Weeda, 1973-1977)

Aldo van Eyck en Herman Hertzberger, ontwikkelden ontwerpen waarin de menselijke ervaring van de omgeving weer werd gestimuleerd en verrijkt.

bepalen, maar had de bewoner veel meer vrijheid voor de indeling van de plattegrond.

Centraal Wonen is flexibel wonen

Deze mensgerichte manier van ontwerpen en bouwen is terug te zien bij woongemeenschappen en Centraal Wonen in het bijzonder, dat uit de tijd komt waarin deze opvattingen in de architectenwereld rondzongen. Onder de Centraal Wonen-initiatieven in de jaren zeventig en tachtig waren sommige architecten zich zeer bewust van de verandering waaraan een project onderhevig zou zijn. Zoveel mensen, zoveel wensen, en dat moest het gebouw kunnen verdragen. Bewonersgroepen konden variëren in leeftijd en levensstijl, waardoor het wenselijk was dat de woningplattegrond en gedeelde voorzieningen konden meeveranderen. Ook woningbouwcorporaties bekommerden zich om de flexibiliteit, maar dan vanuit de angst dat het Centraal Wonen-project zou mislukken. Met een gestelde 'terugbouwbaarheidseis' moesten de eerste Centraal Wonen-projecten terug kunnen worden gebouwd naar

'Gezinscyclus binnen een constante drager'
Illustratie bij een artikel van de SAR in tijdschrift PLAN.

zelfstandige woningen zonder gedeelde voorzieningen. In die zin is een Centraal Wonen-gebouw geen vaststaand gegeven, maar een levende structuur die de sporen van het gebruik probeert te verdragen. Met wisselend resultaat.

Lagen als denkkader

Centraal Wonen-projecten, en woongemeenschappen in het algemeen, zijn complex en van nature gelaagd. Een project bevat doorgaans verschillende gedeelde ruimtes, met geschreven en ongeschreven regels. De bewoners vormen naast individuele huishoudens ook onderlinge sociale groepen. Er zijn periodes van harmonie, frictie of juist stilstand in het wonen en de levensstijl die een woongemeenschap van bewoners vraagt. Die complexiteit en gelaagdheid kan ervoor zorgen dat de aandacht voor de potentie van het gebouw afneemt en gedeelde ruimtes onbenut blijven. Het kan zijn dat de vereni-

Flexibel Bruynzeel binnenwandensysteem, Centraal Wonen Nieuwegein (architect Flip Krabbendam, 1981-1982)

Een nieuw exterieur voor het project Centraal Wonen in Nieuwegein, maar in dezelfde stedenbouwkundige opzet en met dezelfde (vernieuwde) idealen, door DUS Architects.

gingscomputer van twintig jaar geleden staat te verstoffen op de gemeenschappelijke bovenkamer. Het omgekeerde is ook mogelijk. Van bonte clusterkeuken die meerdere dagen per week wordt gebruikt tot geheel gerenoveerd project dat weer aansluit op de behoefte van bewoners.

Het denken over een gebouw als een ui, bestaande uit verschillende lagen, is niet alleen een vruchtbare benaderingswijze voor architectuurhistorisch onderzoek, maar kan ook voor startende en bestaande groepen een interessant denk-

De bewoners vormen naast individuele huishoudens ook onderlinge sociale groepen.

kader bieden. Gebouwen blijven nooit hetzelfde, al stralen ze soms uit dat wél te doen. Initiatiefgroepen van nieuwe gemeenschappelijke woonprojecten kunnen zichzelf de vraag stellen: voor hoelang is deze woongemeenschap bedoeld? Hoe maakt het ontwerp verandering in gebruik mogelijk en hoe kan een gebouw geleidelijk worden overgedragen aan

een nieuwe generatie bewoners? Hoe verdraagt het ontwerp natuurlijk verweer dat in de loop van de tijd ontstaat? Aan de organisatorische kant geeft het denken in lagen inzicht in de tijdsperiode waarop deze verouderen en aan vervanging toe zijn. Daarop kunnen commissies afgestemd worden en inschattingen worden gemaakt voor onderhoudskosten.

Het afpellen van de lagen van Centraal Wonen-gebouwen bleek zo'n zachte en sociologische geschiedenis dat ik me voor mijn scriptie heb moeten beperken tot een basale, maar niet minder relevante vraag.

Gebouwen blijven nooit hetzelfde, al stralen ze soms uit dat wél te doen.

Wat heeft Centraal Wonen aan architectuur opgeleverd? Ik heb de architectuur en in versimpelde vorm het 'leven' van vier Centraal Wonen-projecten beschreven: De Wandelmeent, De Banier, De Meenthe en Centraal Wonen Nieuwegein. Daarmee heb ik pas het topje van de ijsberg onderzocht, maar het smaakt naar meer. Ik kan niet wachten om meer projecten – zowel Centraal Wonen als andere gemeenschappelijk woonprojecten – te bezoeken, hun bewoners te ontmoeten en uit te pluizen hoe de gebouwen werken. De komende periode zal ik er met veel plezier over schrijven in Gewoon Anders.

Sanne van Drenth

Interieur van de gemeenschappelijke kantoornruimte met verenigingscomputer en Centraal Wonen-wandkleed, de Banier in Rotterdam (Guus Canoy/EGM-architecten, 1975-1980)

Vereniging Gemeenschappelijk Wonen

Postbus 19163, 3501 DD Utrecht
Telefoon: 06-13015869
Bank: NL69 INGB 0002015796
Internet: www.gemeenschappelijkwonen.nl
Mail: info@gemeenschappelijkwonen.nl

Lidmaatschap en abonnement Gewoon Anders

- Contributie voor woongemeenschappen van minder dan 25 huishoudens: € 4,00 per huishouden
- Voor woongemeenschappen van 25 of meer huishoudens: € 37,50 + € 2,50 per huishouden. In beide gevallen is dit inclusief 1 abonnement op Gewoon Anders. Extra abonnementen à € 5,00 per stuk
- Woongemeenschappen in oprichting: € 25,00 Woongemeenschappen in oprichting: € 25,00 (onafhankelijk van aantal huishoudens). Inclusief 1 abonnement op Gewoon Anders. Extra abonnementen à € 5,00 per stuk
- Donateurschap: € 12,00
Inclusief 1 abonnement op Gewoon Anders
Losse abonnementen: € 10,00 (opzeggen voor 1 oktober)

Bestuur

Peter Bakker (voorzitter)
Marcel Leentvaar (secretaris)
Gerard Franse (penningmeester)
Bram Arnold (gewoon lid)

Bureau

Tienta Verlegh

Algemene informatie

Kijk op www.gemeenschappelijkwonen.nl voor:

- Adressen aangesloten woongemeenschappen
- Consulenten
- Verwante (ook buitenlandse) organisaties
- De digitale 'Gewoon Anders'
- Het logeernetwerk
- Studiemateriaal en allerlei actuele informatie over gemeenschappelijk wonen

En ook voor informatie over:

- Adressen van andere woongemeenschappen
- Uitgebreide informatie voor initiatiefgroepen en bestaande woongemeenschappen

Prikbord

Voor woongemeenschappen die nieuwe bewoners zoeken en voor mensen die op zoek zijn naar een woongemeenschap is er de gratis site: www.woongroep.net

Forum

www.gemeenschappelijkwonen.nl/forum

Twitter accounts

@centraalwonen
@CohousingNL
@GemWonenDag

De weg van het luisteren

Beter luisteren levert ons enorm veel op - ook in woongemeenschappen. Het verscherpt onze aandacht, waardoor we meer inzicht en duidelijkheid krijgen én het ontbrandt onze creativiteit. Maar hoe doen we dat in een wereld vol lawaai waarin men vooral lijkt te zenden?

Het boek 'De weg van beter luisteren' helpt je aandachtiger te luisteren en zo ook creatiever te worden. Met de inzichten en opdrachten die schrijfster Julia Cameron in dit boek aanreikt, leer je écht te luisteren naar je omgeving, de mensen om je heen én naar jezelf.

Bron: MaatschappijWij
